

MOGUĆNOSTI ZAŠTITE OSNOVNIH LJUDSKIH PRAVA GRAĐANA BOSNE I HERCEGOVINE U SISTEMU ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA UJEDINJENIH NACIJA I VIJEĆA EVROPE

Pregledni naučni rad
UDK/UDC: 341.231.14:341.645.2

DOI 10.51558/2712-1178.2021.7.1.144

mr. sci. iur. Mirna Avdibegović, advokat iz Tuzle
e-mail: mirna9385@gmail.com

SAŽETAK

Neprikosnovena je pretpostavka da svakom čovjeku već samim rođenjem pripadaju osnovna prava i slobode kojima se osiguravaju ljudsko dostojanstvo i jednakost. Kao takva, ova prava i slobode, zahtijevaju efikasnu zaštitu ne samo na državnom, nego i na međunarodnom nivou. Bosna i Hercegovina je potpisnica najvažnijih međunarodnih dokumenata kojima se garantuju u njima proklamovana prava i slobode, ali i kojima se uspostavlja i njihov sistem zaštite, na način da je pojedinac ovlašten da, nakon što iscrpi sve domaće pravne lijekove, podnese predstavku međunarodnom tijelu zahtijevajući zaštitu ljudskih prava i sloboda za koje smatra da su mu povrijeđene. U Bosni i Hercegovini je općepoznata mogućnost obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava kao sudskoj instituciji Vijeća Evrope, ali je malo poznato, pa čak i među praktičarima pravnika, da se građani mogu obratiti i Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija sa predstavkom i zahtjevom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Cilj ovog rada je izvršiti analizu mogućnosti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda građana Bosne i Hercegovine pred Komitetom za ljudska prava Ujedinjenih nacija i Evropskim sudom za ljudska prava Vijeća Evrope, te komparaciju obaveznosti odluka ovih tijela, a sljedstveno tome i efikasnosti u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Ključne riječi: ljudska prava i osnovne slobode, Komitet za ljudska prava, Evropski sud za ljudska prava, pravni lijek, djelotvornost odluka

UVOD

Prava svakog pojedinca, građanina, u Bosni i Hercegovini su garantovana i propisana Ustavom Bosne i Hercegovine, međunarodnim ugovorima i konvencijama koje je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala, kao i domaćim zakonima. Jedna od osnovnih karakteristika Ustava Bosne i Hercegovine¹ jeste što se u preambuli poziva na najviše međunarodne akte kojima se štite ljudska prava i osnovne slobode,² dok je cijeli član II nosi naslov „Ljudska prava i osnovne slobode“, pozivajući se na prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda³ i njene protokole, za koje je propisano da se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i da „imaju prioritet nad svim ostalim zakonima“. Pored toga, članom II.3 Ustava Bosne i Hercegovine je propisan katalog prava koji imaju ustavnu snagu, dok je članom II.7 propisan kontinuitet i budući status Bosne i Hercegovine kao ugovornice međunarodnih sporazuma pobrojanih u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine. Jedan od međunarodnih sporazuma koji se navodi u ovom aneksu je i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁴ sa Fakultativnim protokolima iz 1966. i 1989. godine.

Značaj ovih dokumenata se ne ogleda samo u deklarativnoj, nego i u faktičkoj zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda pojedinaca, pa tako i građana Bosne i Hercegovine u izvandržavnom sistemu zaštite ljudskih prava, jer pojedincu daje mogućnost obraćanja međunarodnim tijelima uspostavljenim u svrhe zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda proklamovanih navedenim međunarodnim aktima.

Međutim, samo pozivanje na ove akte u Ustavu Bosne i Hercegovine predstavlja odličnu polaznu tačku, ali ne i osnov za obraćanje međunarodnim

1 Aneks 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH – Ustav BiH, Pariz, 14.12.1995. godine.

2 U preambuli Ustava Bosne i Hercegovine se poziva na osnovne ciljeve i načela Povelje Ujedinjenih nacija i navodi se da se isti donosi „*Inspirisani Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava*“.

3 U daljem tekstu: EKLJP.

4 U daljem tekstu: MPGPP.

tijelima uspostavljenim u cilju zaštite ljudskih prava i sloboda koji se štite tim aktima, za što su potrebni pristupanje i ratifikacija međunarodnih akata.

Tako je Bosna i Hercegovina ratificirala EKLJP 12.07.2002. godine, čime je prihvatila i nadležnost Evropskog suda za ljudska prava⁵, kada je osoba-ma koje su pod jurisdikcijom Bosne i Hercegovine, a koje smatraju da su im povrijeđena ljudska prava i osnovne slobode propisane EKLJP omogućeno da, nakon ispunjenja svih ostalih preduslova, mogu podnijeti predstavku ESLJP. Time se Bosna i Hercegovina obavezala poštovati i sudsku praksu ESLJP, kao i njegove presude u svakom sporu u kojem sudjeluje kao stran-ka, na koji način je uspostavljen i svojevrsan mehanizam nadzora nad poštivanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda u sistemu zaštite ljudskih prava Vijeća Evrope. Sam način obraćanja ESLJP i mogućnosti traženja zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda građana Bosne i Hercegovine će u nastavku ovog rada biti detaljnije elaborirani.

Sistem praćenja zaštite ljudskih prava u okviru Ujedinjenih nacija je složeniji s obzirom da postoje razni mehanizmi unutar samih Ujedinjenih nacija. Zapravo postoji deset ugovornih tijela koja nadziru primjenu poje-dinih ugovora,⁶ a koja se sastoje od nezavisnih eksperata sa prepoznatom

5 U daljem tekstu: ESLJP.

6 Tijela Ujedinjenih nacija koja nadziru primjenu pojedinih ugovora su: **Komiteo za ljudska prava**, koji prati primjenu MPGPP i njegovih fakultativnih protokola; **Komiteo za ekonomska, socijalna i kulturna prava**, koji prati primjenu Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima; **Komiteo za ukidanje rasne diskriminacije**, koji prati primjenu Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije; **Komiteo za ukidanje diskriminacije žena**, koji prati primjenu Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i njenog fakultativnog protokola; **Komiteo protiv mučenja**, koji prati primjenu Konvencije protiv mučenja i drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja; **Komiteo o pravima djeteta**, koji prati primjenu Konvencije o pravima djeteta i njenih fakultativnih protokola; **Komiteo za zaštitu prava radnika migranata**, koji prati primjenu Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica; **Komiteo o pravima osoba s invaliditetom**, koji prati primjenu Međunarodne konvencije o pravima osoba s invaliditetom; **Komiteo za zaštitu od prisilnog nestanka**, koji prati primjenu Međunarodne konvencije o zaštiti svih osoba od prisilnog nestanka; i **Pododbor za sprečavanje mučenja i drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja**, koji je osnovan u skladu sa odredbama Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja.

stručnošću u oblasti zaštite ljudskih prava, koje države ugovornice imenuju i biraju na četverogodišnji mandat uz mogućnost ponovnog izbora.⁷ Jedno od tih tijela je i Komitet Komitetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija⁸ koji je osnovan MPGPP, i koji prati primjenu ovog pakta i njegovih fakultativnih protokola. Ustav Bosne i Hercegovine propisuje direktnu primjenu MPGPP i njegovih fakultativnih protokola u svom Aneksu I. Međutim, Bosna i Hercegovina je i prije stupanja na snagu Ustava Bosne i Hercegovine i potpisivanja Općeg mirovnog sporazuma, dana 01.09.1993. godine ratificirala MPGPP, a Fakultativni protokol 01.03.1995. godine,⁹ koji je na snagu u Bosni i Hercegovini stupio 01.06.1995. godine.

Cilj ovog rada je analizirati mogućnosti obraćanja pojedinaca, građana Bosne i Hercegovine Komitetu za ljudska prava i ESLJP u cilju zaštite njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uz komparaciju uslova koji moraju biti ispunjeni za podnošenje predstavki prema ova dva međunarodna tijela, ali i efikasnost, odnosno obaveznost, odluka ovih tijela.

1. KOMITET ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA UJEDINJENIH NACIJA

Kako je uvodno u ovom radu i navedeno, Komitet za zaštitu ljudskih prava je jedno od deset tijela u sistemu zaštite ljudskih prava Ujedinjenih nacija kojim se nastoji osigurati poštivanje ljudskih prava, a koji prati primjenu MPGPP i njegovih fakultativnih protokola, kroz izvještaje država članica, ali i putem odlučivanja po pojedinačnim predstavkama pojedinaca.

Odredbama MPGPP se štite najosnovnija građanska i politička prava, kao što su pravo na život, zabrana mučenja, sloboda govora, jednakost pred

7 Živanović, M., *Skraćeni pregled: Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba*, str. 9; dostupno na: https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2019-11/UN_komp_HR_BiH.pdf (pristup: 01.06.2021. godine).

8 U daljem tekstu: Komitet za ljudska prava.

9 Baza podataka međunarodnih sporazuma Ujedinjenih nacija, dostupno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=22&Lang=en (pristup 19.06.2021. godine).

zakonom i dr. Komitet za ljudska prava je osnovan dijelom IV MPGPP u cilju nadzora i implementacije ovih prava i sloboda od strane država ugovornica.¹⁰

Međutim, države članice svojim pristupanjem MPGPP zapravo pristaju samo na to da Komitet za ljudska prava periodično proučava njihove izvještaje o mjerama koje su poduzele da ostvare prava predviđena MPGPP i o napretku postignutom u toj oblasti, ukazujući pri tome na činioce i teškoće, ako ih ima, koji utiču na primjenu MPGPP. Na druge nadležnosti Komiteta za ljudska prava države moraju posebno pristati.¹¹

U cilju što boljeg osiguranja postizanja ciljeva MPGPP i primjene njegovih odredaba donesen je Fakultativni protokol uz MPGPP¹² kojim je Komitet za ljudska prava ovlašten da primijeni i razmatra predstavke koje potiču od strane pojedinaca koji tvrde da su žrtve kršenja nekog od prava navedenih u MPGPP.

Pristupanjem Fakultativnom protokolu uz MPGPP države članice priznaju nadležnost Komiteta za ljudska prava da „*prima i razmatra predstavke koje potiču od strane pojedinaca koji spadaju pod njenu nadležnost a koji tvrde da su žrtve kršenja od strane članice bilo kojeg prava*“ navedenog u MPGPP, pri čemu je propisano da Komitet za ljudska prava neće primati nikakva saopćenja koja se tiču država članica MPGPP koje nisu članice i Fakultativnog protokola uz MPGPP.¹³

Komitet za ljudska prava je sastavljen od osamnaest članova, koji čine državljani država stranaka MPGPP i koji moraju biti osobe visokog moralnog ugleda i stručnjaci u području ljudskih prava sa iskustvom u pravnoj struci. Bitno za naglasiti je da se članovi Komiteta za ljudska prava biraју i djeluju u svom ličnom svojstvu.¹⁴ Postupak izbora članova Komiteta za ljudska prava, ali i njegov rad, sazivanje sjednica, odlučivanje i sl. su

10 Shikhelman, V., *Access to Justice in the United Nations Human Rights Committee*, Michigan Journal of International Law, vol. 39:453, 2018., str. 464.

11 Dimitrijević, V., *Djelatnost Komiteta za ljudska prava*, Jugoslovenski Žurnal za Kriminalistiku i Krivično pravo, UDK: 342.7:341.2, 1989., str. 74.

12 Fakultativni protokol uz MPGPP, na snagu je stupio 23.03.1976. godine.

13 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 1.

14 MPGPP, član 28.

uređeni odredbama MPGPP.¹⁵ Sam rad Komiteta za ljudska prava je detaljnije uređen Pravilima koja je usvojio Komitet za ljudska prava na prvoj sjednici. Ova pravila su dopunjavana na narednim sjednicama, a trenutno važeća Pravila su usvojena na 3639-tom zasjedanju tokom 126. sjednice Komiteta za ljudska prava.¹⁶ Članovi komiteta se sastaju na tri sedmice tri puta u godini dana i tokom tih sastanaka razmatraju kako periodične izvještaje tako i pojedinačne predstavke.¹⁷

1.1. Podnošenje predstavke Komitetu za ljudska prava

Odredbama Fakultativnog protokola uz MGP su propisani uslovi koje pojedinac mora ispuniti kako bi Komitet za ljudska prava razmatrao njegovu predstavku. Pored toga što država protiv koje pojedinac podnosi predstavku mora biti članica Fakultativnog protokola, prije podnošenja predstavke moraju biti iscrpljeni svi raspoloživi pravni lijekovi unutar same države da bi se mogla podnijeti predstavka u pisanoj formi.¹⁸ Podnesena predstavka mora biti potpisana, a posebno je navedeno da Komitet za ljudska prava neće prihvatiti ni jednu predstavku „za koju smatra da predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje takvih predstavi ili da je nespojiva sa odredbama Pakta“.¹⁹ Pored toga, Komitet za ljudska prava neće razmatrati predstavku pojedinaca „ako se nije uvjerio da se isto pitanje već razmatra u postupku pred nekim drugim međunarodnim organom za ispitivanje ili rješavanje“ i „da je pojedinac iscrpio sva raspoloživa unutrašnja pravna sredstva“, pri čemu se ovaj kriterij „ne primjenjuje ako je postupak po žalbi produžen preko razumnog roka“.²⁰

Tek po ispunjenosti prethodno navedenih uslova, Komitet za ljudska prava prosljeđuje predstavke državama članicama protiv kojih su i podnesene, a kako bi se iste mogle u roku od narednih šest mjeseci izjasniti, odnosno Komitetu za ljudska prava dostaviti pismeno objašnjenje ili izjave

15 MPGPP, članovi 28 – 45.

16 Human Rights Committee, *Rules of procedure of the Human Rights Committee*, CPCR/C/3/Rev.12, 04.01.2021.

17 MacKay, D., *The UN Covenants and the Human Rights Committee*, Victoria University of Wellington Law Review, No. 1, 1999, str. 16

18 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 2.

19 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 3.

20 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 5. stav 2.

„rasvjetljavajući pitanje i navodeći, prema potrebi sve mjere koje je eventualno poduzela da bi popravila situaciju“.²¹

Komitet za ljudska prava predstavke razmatra na zatvorenim sjednicama, a zainteresovanu državu članicu i pojedinca upoznaje sa svime što je ustanovio,²² kako se u praksi pokazalo u formi Mišljenja koje donosi upravo na osnovu člana 5. stav 4. Fakultativnog protokola uz MPGPP. Nadalje, o pojedinačnim predstavkama Komitet za ljudska prava odlučuje isključivo na osnovu pisanih dokumenata koje dostavljaju stranke, bez prava na pojavljivanje pred ovim tijelom i bez izvođenja dokaza. Vremensko ograničenje rada Komiteta za ljudska prava je dovelo do velikog oslanjanja na Sekretarijat, koji je usvojio praksu dostavljanja sažetaka predstavki članovima Komiteta za ljudska prava. To znači da, uobičajeno, samo nekoliko članova zapravo i pročita predstavke stranaka prije odlučivanja. Stoga se Komitet za ljudska prava ne bi trebao smatrati zamjenom za domaće postupke, niti je u funkciji konačnog apelacionog suda u ocjenjivanju da li je pojedinačna odluka ispravna ili pogrešna.²³

Analizom pojedinačnih mišljenja koja donosi Komitet za ljudska prava može se zaključiti i sistem rada kako je prethodno opisan. Tako se prvo ispituje nadležnost za postupanje Komiteta za ljudska prava po pojedinim predstavkama, odnosno konstatuje se datum stupanja na snagu Fakultativnog protokola uz MPGPP u odnosu na državu protiv koje je podnesena predstavka, te se ispituje da li se radi o pravima propisanim MPGPP, da li se stvar raspravlja u nekom drugom postupku međunarodne istrage, te da li su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva. Očito je da se podnosiocima predstavke dozvoljava da dostave svoje komentare na izjašnjenje država članica, ali i obrnuto. U svakom slučaju nakon odlučivanja o prihvatljivosti predstavke Komitet za ljudska prava ispituje njenu osnovanost.²⁴

Bitno za naglasiti je da odredbama MPGPP kao ni Fakultativnim protokolom uz MPGPP nije propisan rok za podnošenje predstavki pojedinaca

21 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 4.

22 Fakultativni protokol uz MPGPP, član 5. stav 3. i 4.

23 MacKay, D., *The UN Covenants and the Human Rights Committee*, Victoria University of Wellington Law Review, No. 1, 1999, str. 17.

24 Komitet za ljudska prava, Mišljenje usvojeno na 113. sjednici (16. mart – 2. april 2015. godine), po predstavci broj: 2022/2011.

Komitetu za ljudska prava nakon konačne odluke domaćeg organa po posljednjem podnesenom pravnom lijeku.

1.2. Djelotvornost mišljenja Komiteta za ljudska prava

Od uspostavljanja nadležnosti Komiteta za ljudska prava za odlučivanje po predstavkama pojedinaca polemike su se vodile o efikasnosti odluka koje se donose ustanovljenjem da je neka od potpisnica Fakultativnog protokola uz MPGPP prekršila odredbe ovog akta. Postavlja se pitanje, da li se završava samo na konstatacijama da su prekršene odredbe MPGPP i na moralnom pritisku koji podrazumijevaju, ili Komitet za ljudska prava ima prava da se, na zahtjev podnosioca predstavke ili po vlastitoj inicijativi, traži obavještenja o eventualnim ispravkaa ili kompenzaciji? Komitet za ljudska prava u svojim konstatacijama ne ostaje samo pri utvrđivanju kršenja, nego predlaže i mjere koje bi trebalo da država članica preduzme.²⁵ U svojim prvim mišljenjima Komitet za ljudska prava nije ukazivao na konkretne odredbe po osnovu kojih je od država članica zahtijevao poduzimanje mjera, ali se kasnije u predmetu *Saldias de Lopez protiv Urugvaja* počeo pozivati na član 2(3) MPGPP kao pravnu osnovu za poduzimanje mjera.²⁶

U literaturi se navodi i da iako početna intencija država članica možda nije bila da se pojedincima obezbijedi lijek koji bi bio provediv na državnom nivou, sam Komitet za ljudska prava je bio aktivan u promovisanju svojih odluka koje je donosio po Fakultativnom protokolu kao obavezujućim za države članice – ne samo preporuke. U Općem komentaru 33 Komitet za ljudska prava je naveo da prema njegovom mišljenju, odluke koje se donose na osnovu Fakultativnog protokola bi trebalo da budu implementirane od strane država članica, i da je lijek za specifičnu povredu bitan dio implementacije.²⁷ Npr. Komitet za ljudska prava naglašava da

25 Dimitrijević, V., *Djelatnost Komiteta za ljudska prava*, Jugoslovenski Žurnal za Kriminalistiku i Krivično pravo, UDK: 342.7:341.2, 1989., str. 76.

26 David, V., *Reparations at the Human Rights Committee: Legal basis, practice and challenges*, Netherlands Quarterly of Human Rights, Vol. 32, br. 1., 2014, str. 14.

27 Komitet za ljudska prava, Generalni Komentar br. 33, Obaveze država članica prema Fakultativnom protokolu uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, para 18, U.N. Doc. CCPR/C/GC/33 od 05.11.2008. godine prema Shikhelman, V., *Access to justice in the United Nations Human Rights Committee*, Michigan

član 2. stav 3. MPGPP garantuje lijek za povredu prava koja su propisana MPGPP i konstantno se poziva na ovaj stav u svojim odlukama po pojedinačnim predstavkama.²⁸ Nadalje, 1997. godine je Komitet za ljudska prava imenovao specijalnog izvjestioca za „praćenje mišljenja“ kako bi nadzirao usklađenost država sa odlukama donesenim na osnovu Fakultativnog protokola. O usklađenosti država sa odlukama koje se donose na osnovu Fakultativnog protokola podnosi se izvještaj Komiteta za ljudska prava Generalnoj skupštini. Konačno, Komitet za ljudska prava je uspostavio i proceduru za podnosiocima predstavke da zahtijevaju privremene mjere „kako bi izbjegli nepopravljivu štetu osobama oštećenim navodnim povredama“.²⁹ Prilikom donošenja odluka članovi Komiteta za ljudska prava imaju mogućnost izdvojenog pisanog mišljenja ukoliko se ne slažu sa mišljenjem koje je doneseno.

Analizirajući mišljenja Komiteta za ljudska prava, jasno je da se u istima kada se ustanove kršenja određenih odredbi MPGPP, od država članica traži da u određenom roku Komitetu za ljudska prava dostave informacije o preduzetim mjerama za realizaciju donesenog mišljenja. Pored toga, npr. u Mišljenju po predstavci protiv Bosne i Hercegovine broj: 2022/2011 se navodi da Komitet za ljudska prava traži od države članice, u tom slučaju Bosne i Hercegovine, da doneseno mišljenje objavi „*te da ga distribuiše na sva tri službena jezika Države članice*“.³⁰

Ipak, ovo tijelo nema moći da izdejstvuje izvršenje svojih konstatacija i mišljenja, koje se upravo tako i nazivaju jer nisu sudske prirode.³¹

Journal of International Law, 39(3), 2018, str. 466.

28 *Ibid*, para 14 i 20.

29 Komitet za ljudska prava, Pravila postupka Komiteta za ljudska prava, pravilo br. 101, U.N. Doc. CCPR/C/3/Rev.10 od 11.01.2012. godine prema Shikhelmman, V., *Access to justice in the United Nations Human Rights Committee*, Michigan Journal of International Law, 39(3), 2018, str. 466.

30 Komitet za ljudska prava, Mišljenje usvojeno na 113. sjednici (16. mart – 2. april 2015. godine), po predstavci broj: 2022/2011, stav 12.

31 Dimitrijević, V., *Djelatnost Komiteta za ljudska prava*, Jugoslovenski Žurnal za Kriminalistiku i Krivično pravo, UDK: 342.7:341.2, 1989., str. 76.

2. EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Uvodno je u ovom radu pojašnjeno da ratifikacija EKLJP predstavlja osnov za uspostavljanje nadležnosti ESLJP za odlučivanje o predstavkama pojedinaca podnesenih protiv država članica Vijeća Evrope, koje predstavlja jednu od tri regionalne organizacije osnovane u cilju očuvanja mira i saradnju između država.³² Samo osamnaest mjeseci po osnivanju Vijeća Evrope deset država članica je 04.11.1950. godine potpisalo EKLJP, koja je stupila na snagu 03.09.1953. godine, kojom se štite osnovna ljudska prava i slobode. Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Evrope od 2002. godine.

Iako EKLJP nije prvi međunarodni dokument kojim su kodifikovana ljudska prava i osnovne slobode,³³ ona je prvi međunarodni dokument kojim je predviđena sudska zaštita poštivanja i osiguranja ljudskih prava i osnovnih sloboda koja su u istoj propisani. Ta zaštita se ostvaruje kroz djelovanje ESLJP. I sa aspekta djelovanja ESLJP treba naglasiti da tekst EKLJP nije ostao neizmijenjen od njena donošenja do danas, nego je pretrpio brojne i značajne modifikacije. Tako je Vijeće Evrope do danas usvojilo ukupno 16 protokola uz EKLJP kojima su vršene određene modifikacije u njenim odredbama. Posljednje izmjene su izvršene Protokolom br. XVI od 02.10.2013. godine, koji još uvijek nisu ratifikovale sve države. Pored toga, ljudska prava i osnovne slobode sadržane u EKLJP se konstantno razvijaju

32 Prema Softić, S., *Međunarodno pravo*, Sarajevo, DES, 2012, str. 229: Evropski sistem zaštite ljudskih prava proizašao je iz iskustava stečenih prije i tokom Drugog svjetskog rata, što je dovelo do obnavljanja napora za očuvanje mira i saradnju između država. To je dovelo i do stvaranja tri regionalne organizacije koje su osnovane sa različitim ciljevima, a koje u svojim programima imaju brigu o ljudskim pravima. Radi se o Vijeću Evrope, čiji je osnovni cilj unapređenje vladavine prava, zaštita i unapređenje ljudskih prava i demokratije; zatim Evropskoj Uniji koja je zamišljena kao institucija za unapređenje trgovine i ekonomske stabilnosti svojih članova; i Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi koja je osnovana radi očuvanja mira i vojne sigurnosti u Evropi.

33 U prve kodifikacije ljudskih prava ubrajaju Deklaracija o nezavisnosti SAD-a iz 1776. godine, dokument po kojem su osnovane Sjedinjene Američke Države; zatim Deklaracija prava čovjeka i građanina iz 1789. godine, koja predstavlja najznačajnije nasljeđe tzv. Francuske revolucije; Ujedinjene nacije su 10.12.1948. godine donijele Univerzalnu deklaraciju o pravima čovjeka, u kojoj su sadržana prava i slobode koje predstavljaju zajednički standard koji treba da dostignu svi ljudi i svi narodi, a obavezni su ih poštovati i obezbijediti sve članice UN-a, a i sama EKLJP se u svojoj preambuli poziva upravo na Univerzalnu deklaraciju o pravima čovjeka.

i u okviru sudske prakse ESLJP, usljed čega je jedno od najprepoznatljivijih obilježja sistema zaštite ljudskih prava i sloboda postavljenog EKLJP tzv. „dinamička“ ili „evolutivna“ interpretacija EKLJP od strane ESLJP, u kojoj se EKLJP uzima kao živi instrument.³⁴

Zaštita prava i sloboda propisanih EKLJP i protokolima je uspostavljena, prvo, kroz obavezu koja je članom 1. EKLJP nametnuta svim državama potpisnicama, i drugo, kroz djelovanje ESLJP po podnesenim predstavkama.

Uslovi i način osnivanja i organizacije rada ESLJP su propisani odredbama EKLJP, pri čemu je ESLJP ustrojen kao međunarodni sud. Predmet ovog rada nije detaljnija analiza razvoja ESLJP, ali treba ukazati da je od dana njegova ustroja 1959. godine pa do 1998. godine pretrpio brojne organizacione promjene.³⁵ Broj sudija ESLJP odgovara broju država članica Vijeća Evrope koje su ratificirale EKLJP, koji zasjedaju kao pojedinci i ne predstavljaju ni jednu državu. Pri obradi podnesenih predstavki ESLJP pomaže Sekretarijat kojeg čini značajan broj pravnika iz svih država članica Vijeća Evrope. Međutim, i oni su u potpunosti nezavisni od svoje zemlje porijekla i ne predstavljaju ni podnosiocima predstavki ni države.³⁶

Pored odredbi EKLJP po kojima odlučuje ESLJP, donesena su i posebna Pravila ESLJP kojima je detaljnije uređena organizacija rada ovog tijela, a posljednju izmjenu su ova pravila doživjela 02.06.2021. godine.³⁷

34 Pajčić, M.; Valković, L., *Presude Evropskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 19, broj 2/2012, str. 753 – 754.

35 Prema Gomien, D., *Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (3. izdanje)*, Strasbourg, Vijeće Evrope, 2000., str. 197: „Odredbama EKLJP propisani su uslovi i način osnivanja i organizacije rada ESLJP, koji je kao međunarodni sud ustrojen 1959. godine sa sjedištem u Strasbourgu. Sve do 01.11.1998. godine, kada je na snagu stupio Protokol XI uz EKLJP i kada je došlo do ustrojstva „novog Suda“, po odredbama EKLJP, nadležnost su imala dva tijela, Evropska komisija za ljudska prava i Sud. Nakon revidiranja EKLJP 01.11.1998. godine takvu nadležnost ima samo jedinstveni Sud“.

36 *Evropski sud za ljudska prava, Pitanja i odgovori*, Strasbourg, Vijeće Evrope, str. 3. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

37 Pravila Suda dostupno na https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

2.1. Podnošenje predstavki Evropskom sudu za ljudska prava

Obraćanje ESLJP vrši se podnošenjem predstavki i to na posebno propisanom formularu, koju osoba može podnijeti lično ili putem zastupnika. Većinom je to putem advokata, na jednom od zvaničnih jezika ESLJP³⁸ ili na jednom od zvaničnih jezika jedne od država koje su ratificirale EKLJP. Uslovi prihvatljivosti predstavke su propisani odredbama EKLJP i Pravila ESLJP su: da je jedna od država članica Vijeća Evrope počinila povredu prava i sloboda propisanih EKLJP na koju se podnosi-lac predstavke žali; podnosilac predstavke, fizičko ili pravno lice, mora u smislu člana 1. EKLJP biti lice pod „jurisdikcijom“ države protiv koje se podnosi predstavka, ali ne mora imati i državljanstvo te države; podnosilac predstavke mora neposredno i lično biti žrtva povrede koju prijavljuje, odnosno ne može se žaliti uopćeno na neki zakon ili postupak jer izgleda nepravedan, kao što ne može predstavku podnositi u ime drugih osoba, osim ukoliko se ne radi o zvaničnom zastupniku;³⁹ moraju prethodno biti iskorišteni svi efektivni pravni lijekovi u državi protiv koje se podnosi predstavka i u tim pravnim lijekovima jasno identificirati povrede na koje se poziva i u predstavci; a rok za podnošenje predstavke je šest mjeseci od dana „donošenja“ posljednje odluke suda. Protokolom XV⁴⁰ je ovaj rok skraćen na 4 (četiri) mjeseca, ali do dana pisanja ovog rada Bosna i Hercegovina nije ratificirala ovaj protokol, tako da je rok za podnošenje predstavki ESLJP od strane osoba koje su pod jurisdikcijom Bosne i Hercegovine još uvijek 6 (šest) mjeseci.

Cjelokupan postupak se vodi pisanim putem, dok je održavanje javnih rasprava pred ESLJP izuzetak. Nakon zaprimanja predstavke ESLJP prvo mora ispitati prihvatljivost predstavke i ukoliko ti uslovi ne budu ispunjeni ista se odbacuje, iako se može odlučiti da su samo pojedini dijelovi predstavke prihvatljivi. Odluka kojom se odbacuje predstavka je konačna i neopoziva. Ukoliko ESLJP nađe da je predstavka, ili njen dio, prihvatljiva, tada podstiče stranke da postignu nagodbu. U slučaju da nagodba ne bude

38 Zvanični jezici Suda su engleski i francuski jezik.

39 *Evropski sud za ljudska prava, Pitanja i odgovori*, Strasbourg, Vijeće Evrope, str. 6. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

40 Protokol XV uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, CETS No. 213.

postignuta ESLJP pristupa ispitivanju osnovanosti predstavke na način što ocjenjuje da li je došlo do kršenja odredbi EKLJP.

Podnesene predstavke ESLJP, u skladu sa članom 26. Konvencije, razmatra u sazivu kao sudija pojedinac, komitet od trojice sudija, vijeće od sedam sudija ili Veliko vijeće od sedamnaest sudija, zavisno od faze u kojoj se postupak nalazi, sve u skladu sa odredbama koje regulišu rad ovih tijela.

Zanimljivo je da u postupku pred ESLJP može doći i do miješanja treće stranke. Radi se o situaciji u kojoj Predsjednik ESLJP može ovlastiti bilo koju drugu osobu koja nije podnositelj zahtjeva ili bilo koju drugu državu potpisnicu EKLJP, osim one protiv koje je zahtjev podnesen, da se umiješa u postupak. Takva osoba ili država umješač ima pravo podnositi očitovanja i sudjelovati u glavnoj raspravi.⁴¹

U skladu sa članom 45. Konvencije, ESLJP obrazlaže presude i odluke kojima se predstavke proglašavaju prihvatljivim ili neprihvatljivim, pri čemu svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje ukoliko presuda u cjelosti ili u jednom svom dijelu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija. Pri tome je praksa pokazala da se ne obrazlažu odluke koje su proglašene nedopustivim zbog formalnih nedostataka ili zato što su odbačene kao *prima facie neosnovane*.

Usljed prezatranosti predmetima postupak pred ESLJP je dugotrajan, čak i po nekoliko godina. S tim da neke predstavke mogu biti označene kao hitne i prioritetno obrađene, posebno u slučaju u kojem je ustanovljena neposredna opasnost koja prijeti fizičkom integritetu podnosioca predstavke.⁴² Treba naglasiti da ESLJP, kada zaprimi predstavku, može tražiti od države potpisnice EKLJP protiv koje je podnesena predstavka, da preduzme određene mjere dok ESLJP ne bude u stanju da se izjasni o predmetu. U većini slučajeva ESLJP traži od države da se suzdrži od činjenja nečega, i uglavnom se radi o tome da se neko lice ne izručuje u zemlju za koju tvrdi da će tamo biti usmrćeno ili mučeno. Radi se o privremenim mjerama koje ESLJP utvrđuje samo u jasno određenim situacijama, tj. u slučaju kada postoji opasnost od ozbiljnog kršenja

41 *Evropski sud za ljudska prava u 50 pitanja*, Vijeće Evrope, str. 8. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/50Questions_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

42 *Ibid.*, str. 10.

EKLJP. Pri tome se na predstavci treba naglasiti da se predstavka podnosi u skladu sa članom 39. Pravila suda i sa oznakom „HITNO“.

2.2. Djelotvornost odluka Evropskog suda za ljudska prava

Zadatak ESLJP je da primjenjuje EKLJP i da po podnesenim predstavkama provjerava da li država potpisnica EKLJP protiv koje je podnesena predstavka poštuje prava i slobode sadržane u EKLJP.⁴³ Ukoliko ESLJP utvrdi da je u predmetu u kojem rješava došlo do povrede prava i sloboda predviđenih EKLJP tada donosi presudu, koja ima obavezujuću snagu i koju država na koju se presuda odnosi mora provesti. Međutim, bitna odrednica je da izvršavanje presuda ne potpada pod nadležnost ESLJP. Naime, čim presuda bude donesena, ona prelazi u odgovornost Komiteta ministara Vijeća Evrope, kojeg čine ministri vanjskih poslova država članica ili njihovi predstavnici, i koji je zadužen da nadgleda izvršenje presude i stara se o isplati eventualnih finansijskih nadoknada.⁴⁴

Ukoliko ESLJP nađe da je došlo do kršenja odredbi EKLJP donosi presudu koja je obavezujuća za državu protiv koje je podnesena predstavka. U tom slučaju može podnosiocu predstavke dodijeliti i tzv. „pravično zadovoljenje“ koje se sastoji u finansijskoj nadoknadi nekih šteta, a može tražiti i da država nadoknadi sve troškove koje je podnosilac predstavke imao u vezi sa ostvarivanjem njegovih prava. U ostalim slučajevima ESLJP donosi odluke i obično se one odnose na dopuštenost predstavke, ali nikada i na osnovanost predmeta.

ESLJP donosi tri vrste presuda, i to: deklaratorne presude koje sadrže opće smjernice za izvršenje; presude koje pružaju konkretne smjernice za izvršenje; i pilot presude⁴⁵ koje navode listu radnji zajedno sa rokovima za njihovo

43 *Ibid.*

44 *Evropski sud za ljudska prava, Pitanja i odgovori*, Strasbourg, Vijeće Evrope, str. 11. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

45 Od 2004. godine ESLJP je počeo donositi novu vrstu presuda, koja se zove „pilot presuda“. ESLJP koristi ovu vrstu presude da bi identificirao sistematski ili strukturni problem koji se tiče većeg broja sličnih zahtjeva pred ESLJP. U pilot presudama, za razliku od deklaratornih i onih koje pružaju konkretne smjernice za izvršenje presude, ESLJP postavlja okvir za opće mjere u završnom dijelu presude. Te mjere pružaju specifične upute i imaju rokove za njihovo izvršenje. ESLJP čeka odgovor države na pilot presudu

izvršenje.⁴⁶ Pri tome su države potpisnice EKLJP samom njenom ratifikacijom preuzele obavezu da se povinuju konačnoj presudi ESLJP u svakom predmetu u kojem su stranke. Time su države preuzele odgovornost u ispunjavanju tri obaveze: a) zaustaviti ili spriječiti povredu utvrđenu presudom; b) dati pravičnu naknadu žrtvi; i c) spriječiti buduće slučajeve.⁴⁷ Ovo jasno proizilazi i iz stava ESLJP zauzetog u njegovoj bogatoj sudskoj praksi,⁴⁸ gdje je utvrđena obaveza države u slučaju povrede, ne samo u plaćanju satisfakcije, nego i u usvajanju individualnih, odnosno, općih mjera unošenjem pravnih normi u nacionalni pravni sistem zaštite ljudskih prava, a sve to kako bi se zaustavile povrede utvrđene presudom, odnosno spriječile buduće slične povrede.⁴⁹ Nadalje, Komitet ministara je 19.01.2000. godine usvojio i Preporuku br. R2000-2 o mogućnosti ponovnog ispitivanja ili preotvaranja postupaka pred domaćim sudovima u određenim slučajevima,⁵⁰ sve slijedeći presudu ESLJP.

Što se tiče samog procesa nadziranja presuda ESLJP, bitno je ukazati na član 46. EKLJP, prema kojem se konačne presude ESLJP dostavljaju Komitetu ministara koji nadgleda njihovo izvršenje i to u nekoliko faza. Komitet ministara je 10.10.2001. godine donio i Pravila o primjeni člana 46. stav 2. EKLJP⁵¹ po kojima se nadziru izvršenja, i čijim Pravilom 3b) je utvrđeno šta Komitet ministara može ispitati.⁵²

prije nego što krene raditi na drugim slučajevima slične prirode. Ukoliko država izvrši zahtjeve iz pilot presude drugi slični slučajevi se neće ispitivati. Primjeri pilot presuda su *Broinowski protiv Poljske*, *Sejdović protiv Italije*, *Xenidis-Arestis protiv Turske* i *Budrov (br. 2) protiv Rusije*.

- 46 Cali, B.; Burch, N., *Nadziranje izvršenja presuda Europskog suda za ljudska prava, Priručnik za organizacije civilnog društva*, London, University College London, 2011., str. 7.
- 47 Lukina-Karajković, L., *Izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 53(2), 2003., str. 1.
- 48 ESLJP, 14556/89 od 31.10.1995., *The Papamichalopoulos i dr. protiv Grčke*, stav 34.
- 49 Lukina-Karajković, L., *Izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 53(2), 2003., str. 1.
- 50 Preporuka No. 2000-R 2 od 19.01.2000. Dostupno na: www.cm.coe.int/rec (pristup 19.06.20121. godine).
- 51 Pravila o primjeni člana 46. stav 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Dostupno na: <http://cm.coe.int/intro/e-rules46.htm> (pristup 20.06.2021. godine).
- 52 *Ibid.*, Pravilo 3b):

3. OSNOVNE RAZLIKE KOMITETA ZA LJUDSKA PRAVA I EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Prije svega treba naglasiti da je osnovna zajednička karakteristika oba ova međunarodna tijela, i Komiteta za ljudska prava i ESLJP, zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda propisanih međunarodnim aktima kojima su ova tijela i uspostavljena, te oba tijela nastoje promovirati, razvijati i osigurati poštovanje ovih prava i sloboda koja su po svojoj sadržini gotovo identična. Posebno treba naglasiti da je jedna od osnovnih karakteristika oba ova međunarodna tijela mogućnost da se pojedinac sam obrati međunarodnom tijelu tražeći zaštitu svojih prava za koja smatra da su mu od strane države članice pod čijom jurisdikcijom se nalazi prekršena, što sve proizlazi iz prethodno navedenog. Pored toga, sličnosti se ogledaju i u kriterijumima prihvatljivosti predstavljeni, a najznačajnije su da su prethodno iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi, kao i da po istom pitanju već ne teče drugi postupak pred nekim drugim međunarodnim tijelom.

Uprkos brojnim sličnostima, postoje i razlike između ova dva međunarodna tijela, kako postupovne, tako i suštinske. Postupovne razlike su evidentne i proizlaze iz proste analize odredbi o osnivanju ovih međunarodnih tijela i njihovom radu, koje neće u ovom radu biti detaljnije analizirane. Ipak najznačajnije u analizi su suštinske razlike ovih međunarodnih tijela, pored npr. činjenice da je za podnošenje predstavljeni ESLJP propisan rok od šest mjeseci od dana donošenja odluke po posljednjem efektivnom domaćem pravnom lijeku, dok takav rok nije propisan za podnošenje predstavljeni Komitetu za ljudska prava, suštinske razlike se prvenstveno ogledaju u djelotvornosti odluka koje donose.

„Prilikom provedbe nadzora nad izvršenje presude od strane tužene države, na osnovu člana 46. stav 2. Konvencije, Komitet ministara će ispitati je li:

- *plaćena pravična naknada dodijeljena od Suda, uključujući i iznos mogućih kamata; te, ako je potrebno, i uzevši u obzir ovlasti tužene države da odabere potrebne mjere radi poštovanja presude, jesu li:*
- *poduzete individualne mjere radi osiguranja prestanka povrede i radi vraćanja oštećene strane u položaj u kojem je bila prije povrede Konvencije, u onoj mjeri u kojoj je to moguće;*
- *usvojene opće mjere radi sprečavanja novih povreda sličnih onoj ustanovljenoj ili onima ustanovljenim, ili radi prestanka povreda koje traju“.*

Tako presude ESLJP daju mjerodavni iskaz o tome što predstavlja povredu ljudskih prava, a podnositelju predstavke daju određene pravne lijekove, i mogu od države zahtijevati da izmjeni svoje zakonodavstvo, politiku ili praksu kako bi se spriječila kršenja prava drugih pojedinaca u budućnosti. Na taj način presude ESLJP mogu dovesti do sveobuhvatnih promjena. Sama presuda, bez praćenja njenog izvršenja, nije dovoljna za sprečavanje sličnih povreda u budućnosti, tako da je praćenje i zagovaranje izvršenja presude bitan način na koji se može postići promjena u zaštiti ljudskih prava. Presude ESLJP su konkretno oruđe za zagovaranje, kroz koje se mogu zagovarati konkretne promjene zakona, politika i prakse u različitim područjima ljudskih prava, od uslova u zatvorima, zabrane diskriminacije, slobode izražavanja, do prava na stanovanje i prava na privatnost.⁵³

U suštini, MPGPP za razliku od EKLJP ne sadrži odredbe o obeštećenju osobama kojima su prekršena prava propisana MPGPP. Fakultativni protokol samo navodi da Komitet za ljudska prava, nakon razmatranja pojedinačnih predstavki koje su podnesene po tom osnovu, donosi mišljenje i dostavlja ih strankama. Drugim riječima, nije navedena ni mogućnost preporuka za obeštećenje žrtava nakon što Komitet za ljudska prava i ustanovi da je došlo do povrede MPGPP prilikom ispitivanja pojedinačne predstavke. Ni Pravila postupka Komiteta za ljudska prava ne daju više odgovora na ovo pitanje.⁵⁴

Uvriježeno je mišljenje u međunarodnoj zajednici da je od svih međunarodnih sudova najefikasniji ESLJP,⁵⁵ i to naročito zbog mehanizma izvršenja presuda,⁵⁶ koji očito nedostaje tijelima kao što je to Komitet za ljudska prava.

53 Cali, B.; Burch, N., *Nadziranje izvršenja presuda Europskog suda za ljudska prava, Priručnik za organizacije civilnog društva*, London, University College London, 2011., str. 5.

54 David, V., *Reparations at the Human Rights Committee: Legal basis, practice and challenges*, Netherlands Quarterly of Human Rights, Vol. 32, br. 1., 2014, str. 14.

55 Vajić, N., *Europski sud za ljudska prava (s priložima o komunikaciji osoba sa Sudom)*, priredio Bakotić, B., *Pojedinac pred Europskim sudom za ljudska prava*, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 1999., str. 6.

56 Lukina-Karajković, L., *Izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 53(2), 2003., str. 1.

Analiza odluka ova dva međunarodna tijela po istim ili istovjetnim pitanjima bi predstavljala drugi zaseban rad i istraživanje, ali je bitna činjenica da ova dva tijela kao kriterij prihvatljivosti postavljaju zahtjev da se podnosilac predstavke nije obratio drugom međunarodnom tijelu sa istom predstavkom, odnosno sa istim predmetom. Posebno bi pitanje predstavljalo kako bi npr. Komitet za ljudska prava odlučio po nekom pitanju po kojem je ESLJP već odlučivao, jer bi hipotetički moglo doći do te situacije s obzirom da MPGPP i njen Fakultativni protokol ne postavljaju rok za podnošenje predstavke od dana donošenja odluke po posljednjem pravnom lijeku u domaćem sistemu, dok se takav rok pred ESLJP postavlja, pa bi bilo logično da se prvo iskoristi mogućnost podnošenja predstavke ESLJP. Zapravo se postavlja pitanje da li bi Komitet za ljudska prava uopće uzeo u razmatranje takvu predstavku nakon što je ESLJP donio odluku u istom predmetu.

ZAKLJUČAK

Osnovna ljudska prava i slobode koje garantuju dostojanstvo i jednakost svakog čovjeka uživaju najvišu međunarodnu zaštitu kroz međunarodne instrumente, konvencije i sporazume, čija je potpisnica i članica i Bosna i Hercegovina. Većina tih međunarodnih dokumenata uspostavlja i sistem zaštite u njima proklamovanih ljudskih prava, a posebno su značajni oni sistemi zaštite koji omogućavaju pojedincu da postane subjektom međunarodnog prava i da se kao takav obraća međunarodnoj instanci sa zahtjevom za zaštitu svojih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Najznačajnija u tom dijelu i svakako najnaprednija i najefikasnija je EKLJP kojom je uspostavljen ESLJP kao sudska instanca Vijeća Evrope i čije presude su obavezujuće po države članice protiv kojih su podnesene predstavke pojedinaca. Manje poznato međunarodno tijelo je Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija koji je osnovan MPGPP i koji je u trenutku osnivanja bio osmišljen kao tijelo kojem se samo dostavljaju izvještaji država članica. Međutim, potpisivanjem i ratifikacijom Fakultativnog protokola MPGPP države članice su se obavezale da Komitet za ljudska prava razmatra i predstavke pojedinaca koje su podnesene protiv njih. Predmet ovog rada je bila analiza djelotvornosti, odnosno obaveznosti odluka ESLJP i Komiteta za ljudska prava po države članice i njihova osnovna usporedba.

Nesporno je da pojedinci koji su pod jurisdikcijom Bosne i Hercegovine i koji smatraju da im je od strane Bosne i Hercegovine povrijeđeno neko od ljudskih prava i osnovnih sloboda, pod tačno propisanim uslovima, imaju mogućnost obraćanja kako ESLJP, tako i Komitetu za ljudska prava podnošenjem predstavki.

Sam sistem rada ovih tijela je različit i ustrojen je zasebnim aktima, ali od tog formalnog je bitnije suštinsko pitanje, a to je da li postoji razlika u obaveznosti odluka koja donose ova tijela. Odgovor na ovo pitanje je sasvim jasan, postoji i ona je značajna.

Naime, presude ESLJP podnosiocu predstavke daju određene pravne lijekove, i mogućnost da od države zahtijeva da izmjeni svoje zakonodavstvo, politiku ili praksu kako bi se spriječila kršenja prava drugih pojedinaca u budućnosti, sa tačno uspostavljenim sistemom praćenja i zagovaranja izvršenja odluka ESLJP. Presude ESLJP su konkretno oruđe za zagovaranje, kroz koje se mogu zagovarati konkretne promjene zakona, politika i prakse u različitim područjima ljudskih prava, od uslova u zatvorima, zabrane diskriminacije, slobode izražavanja, do prava na stanovanje i prava na privatnost.

Odredbes MPGPP za razliku od EKLJP ne sadrži odredbe o obeštećenju osobama kojima su prekršena prava propisana MPGPP. Fakultativni protokol samo navodi da Komitet za ljudska prava, nakon razmatranja pojedinačnih predstavki koje su podnesene po tom osnovu, donosi mišljenja i dostavlja ih strankama. Nije navedena ni mogućnost preporuka za obeštećenje žrtava nakon što Komitet za ljudska prava i ustanovi da je došlo do povrede MPGPP prilikom ispitivanja pojedinačne predstavke.

Stoga je jasno, a s obzirom na postojanje, odnosno nepostojanje mehanizma i mogućnosti izvršenja presuda/mišljenja, da presude ESLJP predstavljaju djelotvornije sredstvo u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda pojedinaca podnosioca predstavki, u odnosu na mišljenja koja donosi Komitet za ljudska prava, a sve sa aspekta izvršivosti i obaveznosti odluka koje se donose.

LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI

1. Cali, B.; Burch, N., *Nadziranje izvršenja presuda Europskog suda za ljudska prava*, Priručnik za organizacije civilnog društva, London, University College London, 2011.
2. David, V., *Reparations at the Human Rights Committee: Legal basis, practice and challenges*, Netherlands Quarterly of Human Rights, Vol. 32, br. 1., 2014.
3. Dimitrijević, V., *Djelatnost Komiteta za ljudska prava*, Jugoslovenski Žurnal za Kriminalistiku i Krivično pravo, UDK: 342.7:341.2, 1989.
4. Gomien, D., *Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (3. izdanje)*, Strasbourg, Vijeće Evrope, 2000.
5. Lukina-Karajković, L., *Izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 53(2), 2003.
6. MacKay, D., *The UN Covenants and the Human Rights Committee*, Victoria University of Wellington Law Review, No. 1, 1999.
7. Pajčić, M.; Valković, L., *Presude Evropskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 19, broj 2/2012.
8. Shikhelman, V., *Access to Justice in the United Nations Human Rights Committee*, Michigan Journal of International Law, vol. 39(3), 2018.
9. Softić, S., *Međunarodno pravo*, Sarajevo, DES, 2012.
10. Vajić, N., *Europski sud za ljudska prava (s priložima o komunikaciji osoba sa Sudom)*, priredio Bakotić, B., *Pojedinac pred Europskim sudom za ljudska prava*, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 1999.
11. Živanović, M., *Skraćeni pregled: Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba*; dostupno na: https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2019-11/UN_komp_HR_BiH.pdf (pristup: 01.06.2021. godine).
12. *Evropski sud za ljudska prava, Pitanja i odgovori*, Strasbourg, Vijeće Evrope, str. 3. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

13. *Evropski sud za ljudska prava u 50 pitanja*, Vijeće Evrope, str. 8. Dostupno na: http://www.echr.coe.int/Documents/50Questions_HRV.pdf (pristup 20.06.2021. godine).

PROPISI I SUDSKA PRAKSA

1. Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Rezolucija 2200A (XXI) od 16.12.1966. godine.
2. Aneks 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH – Ustav BiH, Pariz, 14.12.1995. godine.
3. *Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*, CETS No. 005.
4. Protokol XV uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, CETS No. 213.
5. Human Rights Committee, *Rules of procedure of the Human Rights Committee*, CPCR/C/3/Rev.12, 04.01.2021.
6. Evropski sud za ljudska prava, Pravila Suda dostupno na https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf (pristup 20.06.2021. godine).
7. Preporuka No. 2000-R 2 od 19.01.2000. Dostupno na: www.cm.coe.int/rec (pristup 19.06.2021. godine).
8. Pravila o primjeni člana 46. stav 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Dostupno na: <http://cm.coe.int/intro/e-rules46.htm> (pristup 20.06.2021. godine).
9. Baza podataka međunarodnih sporazuma Ujedinjenih nacija, dostupno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=22&Lang=en (pristup 19.06.2021. godine).
10. Komitet za ljudska prava, Mišljenje usvojeno na 113. sjednici (16. mart – 2. april 2015. godine), po predstavi broj: 2022/2011.
11. ESLJP, 14556/89 od 31.10.1995., *The Papamichalopoulos i dr. protiv Grčke*.

POSSIBILITIES OF PROTECTING HUMAN RIGHTS AND BASIC FREEDOMS OF CITIZENS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WITHIN THE SYSTEMS OF HUMAN RIGHTS PROTECTION BEFORE THE UNITED NATIONS AND THE COUNCIL OF EUROPE

Mirna Avdibegović, MA
Attorney at Law, Tuzla
e-mail: mirna9385@gmail.com

SUMMARY

It is an inviolable presumption that each person at the moment of his/her birth is entitled to basic human rights and freedoms which ensure human dignity and equality. As such, these rights and freedoms require an efficient protection not only on the state but also on the international level. Bosnia and Herzegovina is the signatory of the most important international documents which guarantee the rights and freedoms proclaimed therein but which also establish the system of their protection in the manner that an individual, after exhausting all domestic legal remedies, is entitled to filing an application to an international body requesting protection of human rights and freedoms, which he/she finds to be violated. It is widely known in Bosnia and Herzegovina that there is a possibility to address the European Court of Human Rights as a judicial body of the Council of Europe. However, it is less known, even to the international practitioners, that the citizens can address the United Nations Human Rights Committee by filing an application and request for protection of human rights and basic freedoms. The goal of this article is to analyse possibilities to protect human rights and basic freedoms of citizens of Bosnia and Herzegovina before the United Nations Human Rights Committee and European Court of Human Rights of the Council of Europe and to compare obligatory nature of these institutions' decisions and therefore, efficiency in protection of human rights and basic freedoms.

Key words: human rights and basic freedoms, Human Rights Committee, European Court of Human Rights, legal remedy, efficiency of decisions